

Slavíček, Lubomír

Příspěvky k dějinám barokního umění na Moravě

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná.
1975-1976, vol. 24-25, iss. F19-20, pp. 124-127

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110923>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

níků,⁴⁵ a do roku 1720, kdy byl 16. května položen základní kámen ke stavbě. Je nepochybné, že přinejmenším s úpravou stavebního místa se začlo skutečně již roku 1719. Vedle stavebních účtů to vyplývá také ze závěti bohdalovského faráře Johanna Georga Heyfeldra z 20. února 1720, v které pamatoval částkou 50 zl. „pro ecclesia, quae noviter ad monasterium Zarense in honorem S. Johannis Nepomuceni aedificatur“.⁴⁶ Vzhledem k obvyklé pracovní přestávce v zimních měsících je tedy z testamentu zřejmé, že práce byly v proudu již roku 1719 a že vznik Santiniho projektu je možno se značnou pravděpodobností klást už do počátku tohoto roku.

Zdeněk Kudělka

PRÍSPĚVKY K DĚJINÁM BAROKNÍHO UMĚNÍ NA MORAVĚ

I. V archivních fondech býv. premonstrátského kláštera v Louce u Znojma jsou uloženy některé materiály dokreslující značnou uměleckou aktivitu louckých premonstrátů již v 1. polovině 18. století. Patří k nim i archiválie, které se vztahují ke vzniku uměleckého inventáře kostelů v Šatově a Havraníkách, jež byly pod patronací kláštera v Louce. Autory této, dnes již nedochované umělecké výzdoby byli znojemští umělci, malíř M. J. Fissé a sochař N. Schmutzer a městský truhlář *Gotterfriedus*. Nejzajímavější postavou této trojice je bezesporu malíř M. J. Fissé, k jehož životu a dílu se v dosavadní literatuře objevují jen kusé a neúplné informace. Většinou je umělec, údajný Pozzův žák, zmiňován jako jeden z příslušníků tzv. vagantních nizozemských malířů, působících na přelomu 17. a 18. století na Moravě.¹ Teprve v nedávné době byla zjištěna alespoň základní biografická data tohoto umělce, který se narodil ve Znojmě v roce 1686 jako syn malíře Mikuláše Fissého a zemřel tamtéž v roce 1732.²

Na podkladě především archivního průzkumu lze dnes alespoň v základních obrysech postihnout i umělcovu malířskou činnost. M. J. Fissé byl zaměstnáván zejména moravskými premonstráty, pro které vytvořil řadu prací: Hradisko u Olomouce, 1713, freska v klášterním kostele za 2 000 fl.,³ Kopeček u Olomouce, 1718—1721, výmalba refektáře a oltářní obrazy Narození Krista a Narození P. Marie,⁴ Louka, klášter a konventní kostel sv. Václava, kolem 1725, výmalba staré knihovny a dva oltářní obrazy,⁵ Lechovice, před 1725, fresková výzdoba poutního kostela, malba čtyř iluzivních oltářů a dva oltářní obrazy sv. Šebestiána, Rocha, Rosalie, Davida a sv. Floriána, Markěty, Agáty, Donáta.⁶

⁴⁵ M. Zemek — A. Bartušek, *Dějiny Žďáru nad Sázavou II/2*. Brno 1974, 114.

⁴⁶ Státní oblastní archiv v Brně, B 15, 390, 7/37.

¹ J. Winterhalter, *Mährische Künstler in Znaim und Gegent*. J. P. Cerroni, Sammlungen über Kunstsachen vorzüglich in Mähren, StA Brno, sign. F. M. č. 60, fol. 14; P. Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců I*. Praha 1947, 224 (zde uveden přehled starší literatury), I. Krsek, *Náčrt dějin moravského malířství 18. století*. SPFFBU F 13, 1969, 83.

² A. Plichta, *Historické základy jaroměřického baroka*. O životě a umění. Listy z jaroměřické kroniky 1700—1752. Jaroměřice n. Rok.—Brno 1974, 264; J. Leisching, *Znaimer Künstler und Kunsthandwerker*. Mitteilungen des Erzherzog Rainer-Museum für Kunst und Gewerbe XXXIV, 1916, 58. — Rovněž umělcův syn J. M. Fissé ml. byl malířem. V roce 1740 byl oddán ve Znojmě s Kateřinou Klárovou a podruhé v roce 1756 v Brně u sv. Jakuba s Marií Rosalií Jakelovou. V matrice je uveden jako malíř ve Vyškově, srv. StA Brno, sign. F. M. č. 787, fol. 19 v.

³ StA Brno, *Bočkova sbírka*, č. 12, 265, fol. 41.

⁴ StA Brno, sign. Cerr. II — 300, fol. 92; zde uložena i další korespondence J. M. Fissého s opatem kláštera na Hradisku u Olomouce Benediktem Bönischem.

⁵ Srv. Znaimer Wochenblatt Nr. 5 z 30. 1. 1853.

⁶ K uvedeným oltářním obrazům se ve sbírkách Jihomoravského muzea ve Znojmě dochovaly malířsky kvalitní skicy, dosud mylně atribuované J. M. Schmidtovi-Kremser-Schmidtovi. Srv. I. Krsek, *Nová připsání k dílu Jana Jiřího Etgense*. Umění XXIII, 1975, 268, pozn. 1.

Z další tvorby *M. J. Fissého* pro jiné objednavatele je nutno jmenovat malířskou výzdobu deblínského zámku ve Znojmě, mezi 1720—1730, a to zejména zámeckou kapli a vstupní, tzv. Sál předků, který je dnes — při značném poškození maleb — zajímavý především svou ikonografickou náplní,⁷ dále fresky s tematikou sv. Dominika a sv. Tomáše Akvinského v přízemí býv. dominikánského kláštera ve Znojmě, okolo 1720; malířská výzdoba kaple sv. Kříže a oltární obrazy v býv. jezuitském kostele sv. Michala ve Znojmě, před 1730. Těsně před rokem 1732 bylo s malířem jednáno o výmalbě tanečního sálu na questenberském zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou.⁸

StA Brno, fond E 57, sign. F 59, kart. 13, nefol.

Verzeichnuss, was ich zu Ende unterschribener an Mahler arbeith auf Keüling und schattau accortirt und verfertiget als
Erstlich vor das Altar Plath zu Keüling der Allerheiligsten sambt

Marie Cronung	30 fl
item vor fessung dieses Altars	60
item das altar Plat zu schattau	20
vor dasiges zu fassen	50
	alles 160 fl

Michaël Joann Fisse Maler in Znaymb

Verzeichnuss, was ich zu Endes unterschriebener an bilthauer arbeith, auf Keyling und Schattau accortirt und verfertiget als

vor meine Arbeith auf Keiling	35
vor schatauerische altar	33
	Suma 68 fl

*Narcissus Schmutzer burgerl: bilthauer
in Znaymb*

II. Starý, ve svém jádře raně gotický kostel sv. Petra a Pavla v Jaktarži u Opavy (dnes Opava-Jaktarž) byl v letech 1760—1762, podobně jako řada jiných vesnických kostelů, pozměněn nenáročnou barokní úpravou.⁹

Souběžně se stavebními pracemi v presbytáři a v hlavní lodi, realizovanými pod vedením opavského stavitele *J. G. Wernera* bylo přikročeno i k obnově uměleckého vybavení farního kostela. Sochařskou výzdobu provedl opavský sochař *J. G. Lehner*, obrazy na boční oltáře sv. Anny a P. Marie a fresku v presbytáři s tematikou Proměnění Krista na hoře Tábor vytvořil další opavský umělec, malíř *I. Günther*. Obraz na hlavním oltáři, představující loučení apoštolů Petra a Pavla, jehož autorství není sice archivně doloženo, lze podle závěrů slohové kritiky i podle údajů starého kostelního inventáře vřadit do tvorby vídeňského malíře slezského původu *F. I. Leichera*.¹⁰

⁷ Střed nástrovní malby zaujímají ženské postavy personifikující české historické země (Čechy, Morava a Slezsko); nad kladím iluzivní architektury, členící stěny sálu jsou umístěny medailony s portréty habsburských panovníků, nad vchody pak výjevy z českých dějin a v okenních špaletách portréty českých králů a knížat, provedené podle grafických předloh Althanových *Imago principum Bohemiae* (1673). Srv. *M. Trapp, Beschreibung der Burg in Znaim*. *Notizen-Blatt der historisch-statistisch Section*, Nr. 3, 1866, 28—29.

⁸ *A. Plichta, l. c.*, 266. *P. Fidler, Příspěvky ke slovníku umělců a řemeslníků 17. a 18. století I. SPFFBU F 18, 1974, 81.*

⁹ *G. Wolny, Kirchlische Topographie von Mähren I/IV, 222; A. Kudělková-Königová, Soupis stavebních památek v Ostravském kraji. Opava 1953, 5—6, kladou tyto úpravy až k roku 1770.*

¹⁰ *StA Opava, pobočka Janovice u Rýmařova fond ACO Inventáře far kart. 8294, nefol.; L. Slaviček, Felix Ivo Leicher 1727—1812, netištěná rigorozní práce, Brno 1972, s. 49, 152.*

StA Opava, pobočka Olomouc, fond ACO G 1, kart. 4593, nefol.

Ich endes gefertigter bezeiche hinmit, dass der hochwirdiger Pfarrherr Johann Seltenreich nun währiger Pfarrherr zu Jackter nach genuegsamber genauer abrede mir vor dass in Jackterische Pfarr Kirche, neu Verschafte Tabernakel Sechzig flr dan vor das im neüe Capellen zu Ehre der heül: Mutter Anna gantz neu verfertigte altar funfzig flr, wie auch vor dass andere neu aufgestellte Altar zu Ehren der Wunderthätigen Mutter Gottes zu brünn ein und funfzig flr richtig und baar dargezehlet habe welches mit Eigener Nahmensfertigung und gewöhnlichen Pettschaftt contestieret wirdt.
So gegeben Troppau den 28. xbris 1760
Id est 151 flr

L. S. Johann Georg Lehner
Bilthauer et Archidect

Quittung, dass mier Endes Unter Schriebenem, der Wohl Ehrwürdige Herr Johann Seldenreich dermalige Pfarrer in Jackter, vor dass im Jackterische Pfarrkirchen neu aufgerichtete, und mit Christi Verklerung gänztlich in fröske gemahlte Presbytenium sambt darinnen abgemahlter sechs auch neu aufgerichteten fenster nach genauer Abhandlung fünf und funftzig flr: wie auch vor dass bildt der heyl: Anna Eylft flr: nicht münder vor dass brünner Gnaden Bildt Sechzehn flr: richtig undt baar bezahlet habe ich ein solches hinmit kräftiges bescheinige
So gegeben Troppau d 12. xbrüi 1760
Id est 82 flr

L. S. Ignatz Günther
burgl: Mahler

III. Malířskou výzdobu farního kostela ve Švábenicích, jehož barokní tvárnost je dnes překryta úpravami minulého století, vytvořili v 2. polovině 18. věku prostějovský malíř F. A. Šebesta-Sebastini (výmalba interiéru kostela) a vídeňský F. A. Maulbertsch (obraz sv. Michaela na hlavním oltáři, mezi 1770—1772).¹¹ V roce 1787 měly umělecký inventář kostela doplnit ještě dva nové oltáře, provedené podle návrhu a s figurální složkou brněnského sochaře T. Schweigla. Vyplývá to ze žádosti švábenického faráře J. Tonsera adresované církevnímu oddělení gubernia v Brně. Tuto žádost doprovázely kreslířský pozoruhodný návrh oltáře T. Schweigla a finanční rozpočty sochaře, mramoráře A. Wenzla a štafíře V. Putálka.

StA Brno, fond B 15, kart. 959, sign. 12/2, nefol.

Überschlag

Auf Zwei Altar in die Pfar Kirche nach Schwabenitz vor die Bilthauer arbeit Welche nach den Vorgetzeineten Riss hergestellt und auch dass beste gemacht muss werden mit Aller Verzürungen samt Einer auch dreien figuren vom feinen Alebaster gibts gearbeitet, so samt Einer auch dass beichdeste herzustellen 140
Jetoch die benedigen fuhren zur abholung der Arbeit wie auch die Kost und quartir mir gewehret
Brünn den 11. Jen 1787

Thomas Schweigl
Burgerlicher Bilthauer

Überschlag

Uiber die zu marmoriren kommende Arbeit der Pfar Kirche zu Schwabenitz Vor ein Seithen Altar mit feinen Allabaster giebs belegt, die form müssen nach eigenen Belieben ausgesucht, und auch alle meine Arbeit dazu, jedoch das nöthige Baugerist nicht mit herstanden kommt 226 fl
Die benethigten Fuhren aber zu den Giebs, und das Quartier muss mir dazu gegeben werden

Anton Wenzl burg. Marmoriren
von Altbrünn Hauss N: 4b

¹¹ I. Krsek, F. A. Šebesta-Sebastini. Jeho malířské dílo na našem území. Olomouc 1956, 75; K. Garas, F. A. Maulbertsch, Leben und Werk. Salzburg 1974, s. 249.

Überschlag

Über die in der Schwabnitzer Pfarrkirche zu Verfertigen kommende Stafier arbeit als Für z w e y Seiten altere nach den Riess des Bildthauers H. Thomas Schweigl, neml alle Verzierung samt Schein-Kapitälér Schafgesimsee, und Leisten vergoldet, die franzen um die Baldachin aben vergoldet, komme für e i n altar

Brünn d. 3 Jenner 1787

pr (sic!) .
Vinzenz Puttalek
Burgl Stafierer

175 fl

Lubomír Slaviček

**PŘÍSPĚVKY KE SLOVNÍKU UMĚLCŮ A ŘEMESLNÍKŮ
NA MORAVĚ V 17. A 18. STOLETÍ — II**

Zatímco první část *Příspěvků* (SPFFBU, řada F, číslo 18, Brno 1974) se týkala především sochařů a malířů 17.—18. století, jejichž jména se objevují v materiálech jaroměřického archivu Questenberků (SAB F 11, Jaroměřice II.), jde nyní o zachycení stavební aktivity na questenberských statcích na Moravě, v Čechách a v Rakousku za stejné časové období. Pro lepší chápání souvislosti zašifrované v abecedním řazení biografických a topografických údajů je nutné nastínit alespoň letmo stavební historii jednotlivých objektů, která ovšem nemůže zastoupit zevrubnější studii autorem připravovanou.

Jaroměřice nad Rokytnou — zámek

Středověká tvrz, v 16. století přestavěná na trojkřídlý renesanční zámek otevřený na jihu do zahrady, byla rozšířena za Jana Antonína Questenberka na severu o patrový hospodářský trakt. Tento objekt projektoval a v 70. letech 17. století postavil brněnský stavitel Jan Křtitel Erna. (V Jaroměřicích postavil i Loretánskou kapli s ambity a přílehlým servitským klášterem a přestavěl místní špitál s kaplí sv. Kateřiny.)

Po čtvrtstoletí poměrného klidu začala v roce 1709 za Jana Adama z Questenberka velkolepá a finančně náročná přestavba zámku a kostela sv. Markéty. Plány k oběma stavbám se nedochovaly. V roce 1707 kreslil projekty pro stavebníka Jakub Prandtauer, který v roce 1709, kdy již stavbu prováděl znojemský stavitel Dominik Angeli, vizitoval staveniště. Angeli přestavěl v letech 1709—1710 přízemí zahradních křídel na salla terreny, ze kterých vybíhaly do stran sloupové kolonády. Terenní rozdíl dvora a zámeckého parku byl vyrovnán novým schodištěm, které ve dvou ramenech sbíhalo ke grotě vyhloubené v terénu dvora. Gravani dokončuje po roce 1711 přestavbu zahradních křídel a corps-de-logis a od roku 1712 staví západní dvorní křídlo zámku. Vzniklý čestný dvůr byl po roce 1720 proti městu uzavřen v půdoryse zviněným jednotraktem s centrálním prostorem brány na ose (1728). Boční severní dvory vzniklé výstavbou divadelní budovy s míčovnou a služebnickým křídlem byly uzavřeny kočárovými remízami (1725). Po roce 1728 leží břemeno prací již převážně na umělcích a dekorátérech pracujících v zámeckých interiérech. V roce 1732 se omítaly severní novostavby a při té příležitosti byly zahradní fasády zámku obohaceny na okenních frontonech o „moderní“ štukové medailony. Uzávěrná křídla severních dvorů podlehla asanacím 19. století, grotta a schodiště jižního dvora ustoupilo již v letech 1739—1742 vybudované vodní kaskádě.

Zámecký park se síti kanálů a zahradním divadlem na ostrově je invencí Jeana Treheta z roku 1715. Jeho koncepci korigoval ve 30. letech 18. století Antonín J. Zinner.

Farní kostel sv. Markéty

Stavba jaroměřického farního a zámeckého kostela začala roku 1716 výstavbou jeho severní věže. V roce 1720 po jejím dokončení bylo strženo zdivo středověké stavby a kopaly se základy pro novou ovalnou loď. Presbytář byl ve zdivu ponechán a po jeho stranách přistavěny patrové oratoře. Stavba byla provizorně zastřešena a již v roce 1723 se uvažovalo o jejím vysvěcení. V roce 1725 se začalo se stavbou jižní věže a mezi oběma věžemi se budovala chrámová předsíň. Dřevěnou kupoli dostala loď až po roce 1730 a po dokončení její výmalby, v roce 1739, byl kostel vysvěcen. Průčelí kostela a jižní věž